

TOBERA BERRIAZ, ... EDO HOBEBEKI ERRAN: GAURKO TOBERAZ

Tolosa, 1998-XI-14

Mattin Irigoien

Ene lekukotasuna ez da tobera ikerle batena izanen. Ikertzen, muntatzen hastean hasi nintzen. Erran behar da, lagun zonbaitekin egin ibilbide kulturean —zokoratu euskal izaitearen berreskuratzeko ibilbidean— tobera naturalki inposatu zaigula.

Enea, beraz, gehienbat transmisioaren, sundaren eta esperientziaren emaitza diren hipotesiak dira.

Gaurko toberaz mintzatzerat gomitatua izan naiz. Alabainan atzokoa eta gaurkoa bereizten dira. Lehengoa da hogoigarren mende hunen erdirat arte agertzen dena, eta berria deitzen da 60 hamarkadatik landa agertua. Egia eten bat kokatzen dugula hor. Eten bat mugaz gure aldeko euskaradun gizarte osoak ezagutu duena, eta toberen bilakaeran ere isladatu dena. Ez-euskalduntzea, euskalduna bere izaiteaz ahalgetzea, mundua irakurtzeko nor bere begiaren arrotza, ..., hots, alienazioa, kolonizazioa, akulturatzea, folklorizatzea, denek ezagutzen ditugun gaitzak, eta oraino ere dirautenak, eta ez bakarrik frantsestu euskaldunen baitan, baina ere euskaldungoaren berpizle bezala agertzen garen hainbat adierazpen, ekintza, ikusgarri, jarrera edo egituratan.

Eta kontestu hortan sortu tobera da gaurko tobera. Tobera berria erran dute batzuk. Zonbait denbora eta beste zonbait tobera (agian) eguruki beharko da jupatzeko ea tobera hau berria den ala iraganekoaren muina berritua duen karreazten gure menderat. Ispixoa egiten dut halere, ikerketa eta ekintza uztarturik eremaitan, aurkikuntza interesgarriak eginen dugula gehienbat aitzinean dugun bidean.

Lehenago tobera zenaz zer ikasi dugu?

Asko idatzi da formari buruz. Funtzioari buruz gutiago. Forma eta funtzioa bereiz ditazkea?

Adibidez forma aldetik tobera, dantza, antzerkia, bertsua eta hunenbeste ingrediente batzen dituen ikusgarria izan daike. Bada gaur egiten diren tobera

izenarekilako ikusgarrietan, irakurketa motz eta laburtzaile hori egiten duen joerarik. Errituala finko baten berritzea. Ez dea mamiaz hustea hori?

Funtzioari dagokionez, tobera, gizarte batek, memento zehatz batean, sortu espresio satirikoa da. Funtzio askatzailea duen emanaldia da, gaizki biziak, ezin biziak, eta ordre plantatuaren parodia irriaren, fartsaren, trufaren, inprobisaketaren, eta gizarte bereko talde batek ereman xedearen bidez obratzen dena.

Antzerki soilaren bidez egin ditaite hori. Tobera deitu dira azken urteetan funtzio hori (ustez bederen) betetzen zuten zonbait antzerki ttipi emanaldi. Formaren laburtzaile ote?

Funtzioari buruz, batek pentsatuko duke, arras idealisaturik dakartala hemen. Alabainan, auzoko ipurdi ixtorioen edo bikote kexaduren berri plaza erdirat ekartzen duen ekitaldia, molde irringarriz bainan kutsu moralistarekin, ez ote da funtzio askatzailetik baino gehiago gizarte hetsi eta hertsi baten tresna zapaltzaile gisa, ordre moral garbi eta kontserbadore baten aldeko ekintza bezala ulertu behar?

Galderazko punttua gure buruari ere egin dugu. Bainan axalezko begirada hortarik barnago jo behar dela iduritzen zait.

Nork antolatzen zituen toberak: gazteriak. Ez da hemen autoridade moral edo erlijioso baten manurik. Aldrebes izaitekotz. Jada erregeen denboran, berdin errepublikarekin, noiz ez betiko elizaren ganik, podereak etengabe saiatu dira tobera edo araberako mustren debekatzerat...

Guhaur hazi garen inguramenetik imajinatzen ahal dugu nolako giroa diktaken gure herri ttipietan aitzinako garaietan. Zerk bultzatzen du gazteria eta ezkongabe talde osoa, horrelako kemen haundian, sekulako builleria sortzen duen gai baten inguruan, berdin debekatua den ikusgarri baten muntatzerat?

Gure gaurko begiek ahantzi dute bainan ohartu gaiten herri hori mundu ttipi bat dela. Orduko Internet sarea askazien, merkatuen eta herritarren zirkuluak ez dua mugatzen? Bizitzaren mugimendua bera arras ziklikoa da, naturaren sasoinak markatua, ziklikoa eta ere geldoa. Kontziente naiz ez dela ikuspegi hau ere arras egiazkoa, gerlek, goseteek, eritasunek eta beste mila gertakarik eguneroko saldari biper ekartzen diotelako. Bainan halere... Elgarri so bizi gara. Elgarrekin ere. Lanaren dorpeak, esku lanaren omni-presentziak, auzolana du aterabide. Lanaren dorpea elgarrekilako bizi jakitate eta kalitate horrek du orekatzen. Kanpoko lanak mahainean bukatzen dira, eta mahaikoak mahai pean maiz. Kantuak, jokoak, dantzak, eta nolaz ez bertsu inprobisaketak bere lekua du hor. Leku naturala. Imajina orduan gizarte nukleo horrek gazteria indartsu bat daukala bere baitan, indartsu kopuruz eta elgar-bizitzaz. Natural bilakatzen da noizean behin, desafio bat botatzea beren burueri bezainbat giderrak dituzteneri, hitza hartuz plaza gainean. Irriaren bidez, trufaren bidez, ikusi orenen begitako lasto zikin guzien salatzez, eta bixtan dena bakoitzak bere

jeinuen bahetik. Kantarienak kantuz, ziminoenak ziminokerian, ditzolarienak bertsuka, dantzarienak dantzan, eta abar... Ihauterien funtziotik badu toberak. Maskaradek, galarrotsek, kabalkadek, libertimenduek, karrusek, asto lasterrek, ... eta hamarnaka izenez aurkitzen diren ahaide horiek guziek duten bezala. Lekuan lekuko üsantxen arabera. Eta orain artino heldu zaizkigun formetan ere, aipatu ezaugarri horiek iraun dute. Begira Maskaraderi. Lasarten ere Santa Anaz, uztailez, gure toberen antzeko zerbait jokatzeko omen da oraino. Ikusterat joan beharko dugu.

Ororen buru forma eta funtzioaren bereizteko joera horrek ez du zentzurik. Forma eta funtzioa arras lotuak daude. Funtzioaren araberako forma sortuko dugu, eta hain segur formaren iduriko funtzioa izanen du.

Euskaradun gazteri bat indarrean, indarrean den euskaradun gizarte batean, izango bagenu, ez genuke honelako ele sinpleen erraitearen beharrik.

Ohartzten gara, gai huntaz dauden izkribuak arakatzuz, 1914ko gerlatik landa jada tobera gutiago emaiten dela. Eta 1945kotik landa bat ere ez. Emaiten du gerla horiek, 14-ekoa bereziki, ezin errepublikanotuz dauden Frantzia ama saildiko baserritar gibelkoien ildoan emaiteko egin zirela. Euskaldunentzat historia ez da diferent egin. Ainitzek mugaz bestalderat edo Ameriketarat ihes egin zuten, eta geroztik ez itzuli intsumiso bezala ekarriak baitziren, eta gaineratikoak, bizia ez bazuten galdu, beren osagarria, gorputzekoa nahiz mentala, galdu bai Verdun edo Chemin des Dames-ko lubaki eta haragi-zelai lohitsueta. Tobera gose guti handik itzul eta. Horren egiteko belaunaldiko ordezkari gutiago ere egia erran.

Ororen buru tobera osagarri marka da gizarte batentzat. Osasun horrek du espikatzen debekuaren beldur ez hori. Gizarte borobil eta nahiz hertsu baten ihauteri orekatzailea bezala ulert ditakena menturaz. Eguneroko trinkotasunak zuen leiho idekitzea permetitzen irriaren bidez (permetitzen: uztearen zentzuan bezainbat ahaleen libratzearenean). Gizartearen oreka ez du kondentzen, ez eta nihundik ere.

Bakoitzak badaki bere gazte denborako esperientzia (iniziatikoa) egiten ari dela. Gerorago, ezkontzean, mugaren beste alderat pasatuko dela eta bera izan ditakela gaur antzesten duenaren suiet. Baina erran, gauzak erraiten dira.

Debekuak kanpotik heldu dira, gure arteko orekatik kanpo diren instantziatarik. Eta, hitz dizuegu, ez ditugu hutseginen plazan beren eskarnioak egiten ditugularik!

Aldiz, gerlatik landa, soldado ohiak frantses nazionalismoaren bandera bere odoletik eta bere odolean sartua du. Debekuak ez du kanpotik jiterik. Orden moral arrotza barnertua da gehiago, eta ondorioz poderearen, zaintzen gaituen eta zaintzen dugun poderearen trufatzea, lehenago orekaren begirale zena, oreka berriaren hautsle bihurtzen da, ez-egoki eta sakrilegio! Debekua euskal

gizarteak, bere aldatzearekin batera, beretu du, barneratu. Ordurarte tokiko notable eta elizgizonek beren euskalduntasuna komodoski baliatu zuketean kanpoko podere zentralistaz bereizteko. Gerla horiekin, gerlari ohi kontu eta beste, berak ere podere arrotz horren zerbitzari sutsu agertzen dira (Ybarnegaray eta *Eskualduna* agerkaria ditugu horren lekuko). Hortik aintzina deus ez da berdin. Debekua tokiko jendeak, gizartearen parte poderedunak du espresatzen. Eta bi gerlen artean jada, tobera edo karrusa ez da hoin finki agertzen. Erdi gordeka, libertimendu edo kabalkada izenaren gibelean, entsegu batzu eginak dira, baina sumetitzen ari den gizartearen azken putarrak direla sendi da. Izen aldatzea, familia batzuetako gazteen ez parte hartzea eta herri batzuetan izan diren kaplita eta joka partida gaitzak horren lekuko ditugu.

Frantziako euskaldunez ari gara. Mugaz hegoaldean, baliteke debekuak jasan direla gehiago. Zuen makurra, ez da gure xantza izan. Gerla bakoitzak frantses gizartetiar belaunaldi bat eratu du, Aljeriako gerlak azkenik. Nahiz hortik den minoria bat hasi gure kulturaren zentratzen den ikuspegi baten berriz gartzten, kanpoko kulturak gure buruaz hazten zigun ahalgeari buru egiten eta gure duintasuna komunitate eta nortasun guretiar batean berriz finkatzen.

Kontra-puntu hortarik aintzina da berriz agertzen hasi tobera, gaurko tobera...

Enetaz argi da toberaren forma eta funtzioak zaindu dituzten emanaldiak izan direla geroztik. Haatik, argi da ere formari eta errekonstituzioari hurbilago diren ikusgarriak antolatu direla ere izen beraren pean. Arras gauza desberdinak izanki, ezin ditugu biak batera tratatu. Berregite sailari hurbilago bezala ezartzen ditut gizarte eskandalu batetik sortu ez diren toberak. Baigorri eman zen "Panpale Beti Xut" (1979) Daniel Landartek idatzia, geroztik beti Baigorri "Pontzio Gauxori" (1991) eta "Otto Kristobal" (1994) Pantzo Irigaraienak. Baigorri ageri da kabalkaden, dantzaren, maskatzearen eta karrika ibilaldien afizione haundia dutela. Geroztik, Itsasun kabalkada bat muntatu da 1997an, tartean antzerki saio bat Arrolanen auzipetzeari dedikatu zutela, bidenabar gaurko zombait gertakari sakatuz. Azkenik, azken urte hauetako Lekorneko kabalkadan ere, antzerkiak tarte bat izaiten duela badakigu.

Beraz, hurbilagoatik interesatuko gizaizkie zombait tobereri, iduritzen baitzait gizarte mailako gertakari batzuen ondorioz eta beraien salatzeke muntatu diren toberak direla, eta holaz, aintzinakoen hari beretik doazela.

Berpitze ikaragarria da aipatu 60ko hamarkadako urte horietan euskal kulturaren mailan. Gazteria oso bat galgarikan dago. Sozial, ekonomiko eta gizarte mailarako bezala, kulturaz, kultur ekimenen zereginaz eta nundik norakoaz pentsaketak egiten dira. Mundu osoak bizi duen oldar hori, gure eguneroko bizitokietan aplikatzerat saiatzen dira.

1971, 1973an (hor nunbait), Aberri Egunakari, tobera deitzen den emanaldi zerbait muntatzen dute. Mezu politikoa hedatzeko hain segur.

Iholdiko afera deitu denarentzat da tobera egiazki berriz agertzen. Iholdin Herriko kontseiluak aintzira bat egiteko estakuruarekin, eiherazaina nahi du eiheratik kanporatu. Auzi luze eta korapilatsua da. Herria bi parte jartzen da: eiherazainaren aldekoak eta Herriko kontseiluaren aldekoak. Gazte aintz eiherazainaren alde dira. Ber garaiaren euskarazko antzerkiaren usaia hedatua da, eta gazte horietarik batzu antzerkian arizanak dira. Eta horra nun muntatzen ari den saltsa tobera baten bidez salatzea gogoratzen zaien. Kristian Etxalus, Daniel Landart eta Eñaut Etxamendi aurkitzen dituzte beren bidean, eta denek batean emeki emeki ikusgarria osatzen dute, idaztetik muntatze-raino. Lan kolektiboa. Antzerkia, kantuak eta bertsuak badira. Egun hartan ikusi zen ere mota guzietako dantzak eman zirela. 1974ko abendoaren 29an Iholdiko plaza toberazaleek eta toberak debekatu nahi dituzten herriko kontseiluzaleek aldizka okupatuko dute, guduka epikoak burutuz egun osoan. Traktorez, ur botaka, sirena hotsez, elektrikak moztuz, ukamiloka, tiraka, pusa eta hain segur zer nahi erranka, denak on izan ziren toberen trabatzeko. Halere eman ziren.

Urte bat eta erdi berantago, 1976ko maiatzean, Baigorriaren emaiten da beste tobera bat "Etxe sartzea" deituko dena. Azken hilabeteetan, lurra maiz tokiko laborari gazte eta nunbaiteko markesa aberats edo baserriar pausa-lekuz gosen kanpotiarren arteko enfrontamentu gaia da. Laborari gazteak, abertzale gazteak, behin baino gehiagotan antolatuta dira "lurra lantzen duteneri" lema obratzeko. Baigorriaren bada gazte multzo eder bat mugimendu hortan parte hartzen duena. Hor ere, antzerki talde batean ibiltzen dira batzu. Beste batzuk dantza taldean parte hartzen dute. Iduritzen zaie tobera tresna egokia dela beren ikusmoldea plazaratzeko. Berriz ere Kristian Etxalus eta Daniel Landarten laguntzarekin, taldeak ikusgarri oso bat sortzen du. Ideiak, testoa, dena elgarren artean ikusten, eztabadatzeko eta finkatzeko dute.

Ikusgarria pesta giro batean iragaiten da. Ez da Iholdiko gisako giro elektrikorik. Erran behar da ez dela egiazko ixtorio batean finkatzen tobera. Fikzio bat da antolatzaileen ideien eta ikusmoldeen erakusgai.

1988a, hamar urte igurikatu behar da beste tobera baten ikusteko. Eiheralarre eta Ezterentzubiako gazteek emanen dute Eiheralarreko plazan. Antton Luku hor gairain dabil toberaren bereskuratzeko asmoz. Giro bat eta gazteria bat bada bi herri horietan. CRS eta armadek mendia okupatzen dute mugaren zaintzeko aitzakiarekin. Gaia hortik abiatuko dute eta haraneko beste gai zombait zirikatzeko muntatuko da "Deabruaren boketa" tobera. Taldea Antton Luku, Jakes Ahamendaburu eta Xebaxtian Iholdi zenaren inguruan moldatzen da eta idazte lana Gillom Irigoieni konfiatzen dute. Han zirenek gogoan dute, Eiheralarreko plaza airean atxiki zuen zirtzilen jokoa bai eta garai hartan omnipresente zagoen armadaren okupazioaren simulazioa.

Amikuze Toberetarat heltzen gara 1991an.

Amikuzen ere giro berezi batetarik partitzen da tobera. Lantegi heste batzu badira, enplegu murrizteak zerbitzu publikoetan, eta holako hunenbeste mehatxu, krisi sozio ekonomiko baten iragarle. Honen aurrean sindikatuak, langile nahiz laborariak, eta gizarte mailako elkarte frangok ihardokitze bat antolatzen dute hautetsien geldotasuna salatzeke eta podere publikoen zentralizazio hautueri buru egiteko. Borroka hortan, euskaltzale frango inplikatuak dira baina tamalez, guzia frantsesez eremana da. Euskaltzale mundua, kultur elkarteetan inguruan, euskal kultur aste baten antolatzerat badoa. Bi gauza agertzen zaizkit bixtarat orduan:

— Amikuzen dagoen krisia ezin aproposagoa da tobera baten bidez agertzeko.

— Krisi, ekonomiko sozialari euskaldun gisa bizi dugun krisi kulturala uzartu behar zaio, hots salaketa euskaraz espresatu.

Horrela du toberaren ideiak bide egin elgar osatzen zuten bi munduak bateratuz. 1991ko buruilaren 22an emanak izan dira Donapaleuko plazan. Interes gutiko fikzio baten bidez Amikuzeko egoera aztertua da lehen parte batean, eta bigarren partean egiazko auzia abiatzen da gaurko egoeraren erantzule bezala emaiten diren hautetsi, eliz buruzagi eta Estadoko funtzionarien epaia eginez alegia deus ez.

Toberen egitura zaharra gaurkotua da ibilaldiko karroetarik haste. Zaldieria eta mando edo asto tropek gizarte desberdinkeriaz deus guti argitzen dute gaur. Izaitekotz, iragan garai mitikoen nostalgia zerbait dute sortzen, hots, helburutik urrun eremaiten gaituzte. Gure hautua izan da jauneria guzia traktore apain eta haundietan eremaitea, eta beren ttipikeriaz hobendun diren populu ttipikoak, indar gutiko traktore zahar baten puntan. Pertsonaien sartzetako ere musika moldeentzat gaurko erreferentzietarat jo da, zinematik, telebistatik eta gure tradizio azkarretik hartuz. Antzerki denboran, zirtzilek errola garrantzitsua izan dute gertakizunen eskarnio permanente bat antzestuz eta “pentsatzaile onak” zuzenki kontrariatuz beren ateraldiekin eta irri egiteko gogoarekin. Tobera guzia tritzotan emana da eta bertsulariek ere noiztenka ikusgarriaren komentario bat emaiten dute. Tokiko dantza taldeak ere parte hartzen du pausa guneean eta toberak mutxikoekin bururaten dira, publiko eta aritzale guziek emanik.

Eta heltzen gara orai gure mintzaldiaren azken parterat: Zer da beraz berria gaurko toberan, zer interes du oraino bizirik mantentzeak?...

Ikusten dugun bezala, nahiz jatorriz, gaiez, protagonistez eta moldez arras desberdinak izan gaurko tobera hauek, guretzat tobera berriaren eta zaharraren arteko lotura arras ongi isladatzen dute.

Derragun nola eta zertan:

— **Gaia:** eskandalu edo gizarte mailako ezin jasan bat dute abiapuntu toberak. Tobera gizarte mailako egoneza salatzeako sortzen da. Lehen ipurdi ixtorioetarik hurbil ziren gai guziak. Izan dira halere beste gisako batzu ere. Behin larderiatsuegia zen apez bati egin zioten astolasterra. Etxahunen bertsu batzuek ere holako zerbait salatzen dute. Gaurko toberetan haatik sexu harreman gutiago aipatzen da. Lehendanik aise pudikoagoak gara. Egia erran, lehen kabala eta animalien artean bizitzeak gai horri buruzko hiztegia eta irudimena aise gehiago bazkatzen zuen. Arruntago eta egunerokoago zen sexu solasa gisa hortan. Gaurko harremanak, lankideen artean, herritarren artean, auzoen artean ere berdin, axalezkoagoak dira gehienetan. Gizartearen partaide bezala gure buruaren senditzeako moldea ere aldatu da. Zentzu kolektiboa bera aldatu da, eta gehienetan delegatu. Ez da harritzeko, beraz, eskandalu gaia aldatzea mendea aldatzean. Lehengokoan lehen tokia zeukana gutiago tratatua da orain, eta gizarte eta podere harremanak dira tratatuak lehen planoan.

— **Emaille taldea:** gizarte osoko parte batek ditu antolatzen. Gazteria da oraino ere protagonista haundiena, nahiz kasu batzuetan adin gehiagoko zombait hurbildu han hemenka. Gaiak nor interesatzen duen eta araberako jendea hurbilduko da. Bainan hala ere plaza gaineko ekimen ahalge gabearen protagonista nagusia bihar ere gazteria izanen dela iduritzen zait. Alabainan adin batean plantatuago edo irri biderako arintasunetik urrunago aurkitzen gara ez?

— **Irria, parodia, kritika:** gertakariak, gizarte maila guziak, eguneroko biziko jasan beharrak eta jasan ezinak arma berdinarekin ihiztatuak dira. Irriaren bidez asko erraiten da, lehen bezala orai ere. Irriaren bidez, satiraren bidez, egoeraren edo gizartearen irakurketa indartsua posible egiten da.

Hala ere, ene ikuspegi pertsonaletik, pertsona baino gehiago pertsonaia da irringarri. Pertsona den bezalakoa izan ditaik, baina bere hautuak, bere funtzioa dira buluzten, bere erantzunkizunak dira kritika eta trufa bide. Irriak ere mila aurpegi ditu eta errexkeriaren bidean sartzen denean, mespretxu soil, desberdintasunen ukatzaile eta alderdikeria huts baten gisa joka dezake. Irri egiteko moldean ere hautu baten aintzinean gara, mugak bereiztea ez bada beti errex ere.

— **Hizkuntza:** hizkuntzak hobeki erraiteko. Lehengo herrestoetan ikusi dugu euskaraz bestalde hizkuntzen baliatzen zekitela: latinetik hasirik, biarnes, frantses, espainol eta berdin berek asmatu mintzamoldeak ere. Bixtan da euskararen barianteak ere baliatuak zirela. Zein mailako jendea den mintzo, zein mailako jendeari den mintzo eta araukako mintzamoldea erabiliko da, oraino zorrotzago eta egiazkoago eginez trufa. Erregistro desberdinen baliatzeko ahal oparoak uzten baitizkigu euskarak.

Gaurkoan ere ahal horiek diraute. Kanpoko hizkuntzak ez zaizkigu arrotz. Izaitekotz euskara zaigu gehienik arrotz. Jendeen arteko harremanerako funtzioa ez baitu guti baizik betetzen. Dakitenentzat eskolako edo familiako gauza

bat gelditzen da maiz. Hau ez da toberaren arazoa bakarrik, baina hizkuntzarena orokorrean.

Haatik, biziarekilako lotura zuzena duelakotz toberak, egunerokotasun horrek agertu behar du hizkuntzan ere. Amikuzekoan, "merkatuko euskara"-ren hautua egin zen, frantses eta euskararen nahasteka bat, egunorotakoan entzuten dena. Koplaka edo tritzoka egiteko ahala gelditzen da ere oso osorik. Beti Amikuzekoan, ohartu ginen ez ziola nihundik ere ikusgarriari graziarik kendu, izaittekotz emendatu.

— **Espresa moldeak:** antolatzaileen ahalak eta jeinuak dira loratzen gaur ere toberaren bidez. Lehen bezala. Dantzariak azkar eta gaian inplikatuak badira araukako presentzia izanen dute. Bertsulari bat edo sasi-bertsulari zombait badira hor gaindi, bertsuek ere beren tokia izanen dute. Antzerki talde batek lan egin badu eskualde hartan, emanaldi denboran sendituko da. Plaza antzerkiaren zentzua duen emailerik balin bada, joko inprobisaketa posibleago egingen da, publikoarekilako trukea tinkiago izanen da, are gehiago deskribitu toberaren funtziorat hurbilduko gara...

Maleruski, gaur jeinu horiek guziak guti landuak dira zentzu hortarat gure aldean. Hizkuntzaren beherekada segitu dute ere.

Lehen gerlak egin zuena, geroztik hezkuntzak eta telebistak burutu dute (agian ez bururatu!).

Kultura aldetik, herritarra kontsumitzaile edo so egile pasibo egin da. Komunitatean bere eskuz edo bere jeinuz parte har dezakenaren zentzua galdu balu bezala. Gaur norbait dantzan hasten bada dantzari erranen diogu, kantuz hasten bada kantari, bertsuka hasten bada bertsulari eta erran gabe doa idazten badu idazle. Norberaren demisio kolektiboa bakar batzuen ustezko jakitate edo titulu eman ohi da. Hola bakotxa errex xuritzen da eta erantzunkizuna besteen esku uzten. Espezializatze joera horrek kultur ekileak bakartzen ditu eta gaineratiko jendea so-egile bihurtzen. Bestalde, arloen bereizte horrek, nunbait funtzio beraren zerbitzuko elkarlanean agertzen ziren jeinu bereizi horiek guziak, zentzu gabetzen, indar gabetzen, momifiatzen eta funtzio sozialetik urruntzen dituela dirudi. Bizirako sustrai zena azaleko ondare bilakatzen ari da.

Dantzak baluke ainitz irabazteko, zentzuaren aldetik, toberaren-bidez bere muina berri bat aurkitzen ahal balu.

Antzerkia, kale antzerkiaren jakitatetik, umore bide berriez, biziko dramen hurbiltze sano batez aberats daiteke toberen bidean segitzen balu. Zer ez erran bertsuaz. Zikiro eta eliza-saioetarik kanpo du bere bidea bertsuak. Egundainotik bertsulariak bere lekua toberan du. Inprobisaketaren erregeak ez du espontaneitatearen bestan mutu egoiterik.

Gaurkoan, toberaren apustua egitea, gizartearen kreatibitatearen apustua egitea da. Gizarteari buruz ikuspegi kritiko baten hedatzeko molde pedagogiko

bat, eta zerbait gehiago. Bakoitza, bere kulturaren sorteko, birsortzeko ahaldun egiteko kultura du garatzen tobera berriak. Kontsumitzaile izaitetik partaide aktibo izaiterat.

Urrun gara horren aplikatzeaz. Haatik entseguak egiten ditugu, antzerkian, bertsugintzan, hizkuntzaren erabileran, beste batzuk agian dantzan.

Azken urteetako ihauterietako espregu batzuk, gazte antzerki emanaldiek eta sasi bertsu-eskolek noizbait beren fruiturik emaiten badute, toberen funtzioaren ildotik emanen dituzte. Asuntua ez da bakarrik tobera egitea, da berttua, antzerkia, dantza eta gure baitan ditugun beste hainbat jeinu, gure gizartean eta gizartetiar irakurketa baten, irakurketa guretiar baten ildotik garatzea, kreatibitateari ateak idekiz, eta ikuspegi kritiko bat (gizarteari bezainbat gure burueri) mantenduz.

Eman diezaiegun sentzu gure urratseri.

BIBLIOGRAFIA LABURRA:

Toberen testu eta beraien bilakaerari buruzko saio batzuk

Zuberoako irri teatroa. Patri URKIZU. Editions Izpegi (1998). Saioaren bigarren edizio huntan, astolaster ainitzen testu, kantu eta bertsoen bilduma gehitu zaiou.

Pastorale et Tobera contemporains en Iparralde: de l'ambiguité de la notion de théâtre populaire. Hélène ETCHECOPAR-ETCHART (1996). Eusko Ikaskuntzaren babespean.

“Toberaren definizio baten bila”, lizentzia txostenetik Antton LUKUK prestatzen ari duen saioa, noizbait argitaratzekoa.

1991ko AMIKUZeko TOBERAK: “Bethi giblekoz aintzina”. Mattin IRIGOIEN. MAIATZ argitaletxea (1991). Toberaren testua eta kontestua.